

INVENTARIS INÈDITS DE L'ORDE DEL TEMPLE A CATALUNYA, per JORDI RUBIÓ, RAMON D'ALÓS y FRANCISCO MARTORELL.

UN ESTUDI curiós a fer com a il·lustració de l'història de l'Orde del Temple a la Corona d'Aragó, es el dels bens que posseï a Catalunya. Els seus rics castells contenien extraordinària quantitat d'objectes preciosos, que sembla eren inventariats anyalment ⁽¹⁾, y de molts dels quals ens en ha quedat notícia detallada en el procés d'aquella poderosa Milícia, que 's conserva en l'Arxiu de la Corona d'Aragó. L'erudit alemany Heinrich Finke, que tanta llum ha portat a l'història de la seva caiguda en la nostra terra ab la publicació de la seva obra, riquíssima en fonts documentals noves y tretes de dipòsits casi verges encara, dedica un capítol a les disposicions de Clement V sobre 'ls bens dels Templers. Emperò en ell tracta quasi únicament de les negociacions diplomàtiques que s'entaularen ab motiu de la llur possessió, sense descendir a detalls que no s'avenen ab l'índole general del seu llibre.

Aquesta raó ens ha mogut a recullir els següents documents relatius a una part dels bens mobles del Temple a la Corona d'Aragó, que publiquem ara sense la pretensió de ferne un detallat estudi, y tant sols ab l'intent d'enriquir ab alguns datos nous l'història de la dissolució d'aquella famosa Orde en la nostra terra.

A imitació del rey de França, el d'Aragó ordenà, en Desembre de 1307, l'empresonament de tots els Templers habitants en els seus regnes. Ab gran diligència començà a complirse aquesta disposició y abans de finir l'any passaren a mans de Jaume II el castell de Penyíscola y altres menys importants de Valencia, Catalunya y Aragó ⁽²⁾, que foren els primers en sucumbir, mentre els demás cavallers que havien pogut evitar la presó decretada en contra d'ells, se reculliren, disposats a defensarse, en les seves més poderoses fortaleses. El rey se vegé obligat a reduirlos ab les armes, y a principis de 1308

(1) FINKE: *Papsttum und Untergang des Templerordens*; Munster, 1907; I, 38. Ens han quedat alguns dels inventaris del castell de Penyíscola, de principis del segle XIV. Fragments d'ells són els que publiquem ab el n. I.

(2) FINKE; I, 287.

formalisà l'assedi d'alguns castells, entre 'ls quals se distingiren per sa valerosa resistència 'l de Cantavieja (que s'entregà abans del 16 de Setembre següent) ⁽¹⁾, el de Miravet (que ho feu en el mes de Desembre), y sobre tot el de Montçó, que estigué assetjat prop d'any y mig, y fou l'últim en rendirse. Mes a pesar d'aquesta rebeldia, que podia haver servit de pretext a una violenta persecució, la dels Templers no revestí en la nostra terra, y aixís ho han reconegut tots els historiadors, les formes crudels que la feren tant odiosa a França. Jaume II, emperò, no pogué sostraures al sentiment de cobdícia qu'en ell despertaren les quantioses riqueses de l'Orde, la possessió de les quals sembla haver sigut l'impuls principal que mogué a Felip l'Heremós a iniciar tan sorollós procés. L'embarc dels seus bens fou, donchs, la primera providencia presa a Catalunya, y en les successives capitulacions dels castells del Temple no hi faltava may la condició, que va complirse estretament ⁽²⁾, de que sos defensors devien entregar al rey quantes joyes, armes y diners posseïssin ⁽³⁾.

Encara no s'havía resolt de un modo definitiu la sort d'aquella milícia y ja sorgiren discussions sobre la propietat de sos bens entre 'ls enviats del Papa, que la reclamaven pera l'Església, y el rey d'Aragó, que s'uní ab el de Castella pera oposarse a la seva incorporació als Hospitalaris ⁽⁴⁾. Y tan decidit estava 'l nostre monarca a reivindicar la possessió d'aquelles riqueses, y sobre tot la sobirania dels castells de l'Orde, molt estretament lligada a la política y a la necessitat de la defensa territorial, que, en unes instruccions enviades a son Procurador en la Curia papal, manifestava que fins y tot en el cas de que 'l Concili de Viena declarés l'inocencia dels infortunats Templers, ell «no sofriria cobrassen ço que aver solien e maiorment... les forces, e assenyalamment aquelles que son en frontera o pres de mar» ⁽⁵⁾.

Mentres anaven y venien embaixades, Jaume II feya actes de domini, y disposava dels envejats tresors que paulatinament engroixien els dipositats a la cambra reyal, de manera que, després de llargues negociacions, quan el Sant Pare resolgué en 1317 que l'antich patrimoni dels Templers fos repartit entre la nova milícia de Mòntesa y la de l'Hospital de Sant Joan, se vegé obligat a otorgar al rey absoluta indemnitat per tot quant s'hagués apropiat de la disolta Orde, tant per ell com per altres persones ⁽⁶⁾.

(1) FINKE; I, 305.

(2) Els frares de Cantavieja escrivien al rey : «quan isquem del castell isquem despullaç, que no aviem nullo res que vestir.» (FINKE; II, 159).

(3) En la rendició de Montçó, el dia 17 de maig de 1309, quedà convingut que 'ls frares deixarien en el castell «lurs joyes, ço es saber, tasses e cuylleres d'argent et anells et llibres romans e altres joyes menudes.» (FINKE; II, 132).

(4) VILLANUEVA : *Viage literario*, V. 206 y 225.

(5) FINKE : II, 89.

(6) FINKE : I, 379.

Els bens mobles quedaren en poder de Jaume II ⁽¹⁾ y així ho proven també 'ls documents que publiquem y que no són ni de molt tots els que podrien aduirse, perque pera 'l nostre objecte sols ens hem limitat a transcriure 'ls que tenen algun interès bibliogràfic. Aquests documents poden dividirse en dos grupus. El primer el formen les relacions d'objectes procedents de les residències del Temple confiats a l'Arnau Messeguer, cambrer major del rey, entre les quals s'hi poden també incloure certs inventaris anteriors a la tràgica fi de l'Orde; constitueixen el segon aplech les èpoques de solució dels bens entregats per aquell funcionari a diverses persones, obeint les instruccions de Jaume II. Gracies a les últimes, podem seguir a vegades el camí fet per alguns llibres o joyes, des de la seva sortida dels abandonats castells de Montçó, Penyíscola, Miravet y Cantavieja (que eren els de major importancia y són els anomenats en nostres documents), fins que anaren a parar a mans de distints personatges, ja fossin membres de la familia reyal o bé individus de la predilecció de Jaume II, com els seus metges Martí de Calçaroja, mereixedor en tal alt grau de la seva confiança que l'admetia abans que a ningú a fruit de les primícies del *Speculum Medicinæ* de l'Arnau de Vilanova ⁽²⁾, y sobre tot mestre Joan Ameli, a qui regalà, entre altres coses, una rica taula d'astrelau de plata ⁽³⁾.

La més afavorida en els nostres inventaris ab donacions, que en el cas que anem a citar no tenen precisament caràcter bibliogràfic, es la reina Maria de Xipre, tercera muller del rey. Segueix després en aquell concepte l'infant En Pere, comte de Ribagorça y d'Ampuries y més tart frare Menor a qui, essent encare jove, ja acreditava de lletraferit el regal que son pare li feya dels dos únics llibres catalans mencionats en els següents documents, príncep *soptil dels pus soptils del mon*, com l'anomenava en Muntaner, fecond poeta y prosador en la nostra llengua, y una de les figures més dignes d'estudi y fins avuy menys apreciades de la nostra literatura. Al costat d'aquest príncep, encara qu'en altre camp, mereix també atenció especial, per la seva importancia en l'història de la nostra cultura, l'infant Joan, arquebisbe de Toledo y Tarragona y Patriarca d'Alexandria, autor de nombrosos sermons y varis tractats morals y teològics, y que resulta esser un dels pochos escriptors de la nostra dinastia que conreuà la literatura llatina ⁽⁴⁾. Ademés del arquebisbe de Toledo, també hi tingueren la llur part l'infant Alfons, hereu del

(1) En 19 de Janer de 1347, Pere III reclamava un llibre de les *Morals* de S. Gregori que havia pertenescut al arquebisbe de Tarragona Arnau Cescomes, fundantse en la donació feta pel Papa a Jaume II de *omnibus bonis mobilibus ordinis supradicti* (la del Temple). (RUBIÓ Y LLUCH: *Documents per l'història de la cultura catalana mig-eral*, Barcelona, 1908; I, 140.)

(2) RUBIÓ Y LLUCH: p. 45.

(3) Document IX.

(4) IGNASI DE JANER: *El Patriarca D. Juan de Aragón, su vida y sus obras*. Tarragona, 1904.

regne per renúncia del primogènit; en Ramon Berenguer, comte de Prades y últim dels fills mascles de Jaume II; l'infanta Violant, la més petita de totes, que casà ab el príncep de Tarent, y sobre tot Donya Blanca, priora de Sisenxa, al qual monestir ja havia volgut el rey en l'any 1307 que li fossin cedides pel Sant Pare les terres vehines dels Templers (1). Per últim, els restants bens se repartiren entre 'ls monestirs de Santas Creus y Valldigna, els predicadors de Manresa y Ampuries, els franciscans de Tàrraga, la capella reyal del Palau de Barcelona, construïda per Jaume II, y la de Cervera, y principalment el convent de Pedralbes, fundat per la reina Elisenda de Moncada, y al qual fou feta una curiosa donació de llibres, que pot veures en l'últim document que publiquem.

Varis són els aspectes interessants que ofereixen aquestos inventaris. Pera l'història de l'arqueologia sagrada y en general de les arts sumptuaries, no deixen de tenir el seu valor les descripcions, de vegades un xich detingudes, que fan de casulles, capes y dalmàtiques de tots colors, ab grans brodats y forradures d'obra moresca; de creus d'argent sobredaurat, adornades ab esmalts y pedres precioses; de càlzers, canadelles y llanties de tota mena, guardades a voltes ab les senyals del Temple. Aquelles planes dels registres del nostre Arxiu, animades ab brillants enumeracions de joyes y objectes litúrgics, anells, espases, retaules venecians de plata daurada ab les figures dels Apòstols, tapits de Trípoli, caixes de reliquies de Limoges, draps de Reims, jochs de taules y escachs d'obra de Murcia, trenquen la monotonia de les fórmules cancelleresques, y evoquen una visió vivísima dels esplendors artístics de l'edat mitjana.

Mes, pera nosaltres, no es pas aquest l'únich punt de vista curiós dels documents que treyem a llum, sino que, als nostres ulls, lo que 'ls hi dóna també especial relleu són les inestimables notícies bibliogràfiques que 'ns proporcionen al inventariar una part dels llibres propietat de l'Orde del Temple. Com que la seva persecució començà l'any 1307, podem suposar ab fonament que 'l major nombre d'aquells volums figuraven ja en els castells dels Templers, al menys desde 'l fi de l'anterior centuria. Aquesta circumstancia y la consideració de lo escassos que són els datos bibliogràfics de tant llunyana època en la nostra terra, augmenten el valor dels presents documents, que 'ns permeten judicar un aspecte de la cultura literaria de Catalunya en el XIII^{en} segle, tan desconegut y poch estudiat fins ara. De la nostra literatura doscentista en llengua vulgar, de segur n'ignorem una part molt considerable, perque l'aparició en el segle XIII d'obres de llenguatge relativament tan pur, y abundant, com per exemple, la *Crònica* de D. Jaume y el grandió *Llibre de Contemplació* de Ramon Lull, models magistrals de la

(1) FINKE : I, 290 y 376 y II, 73.-Demanava al Sant Pare se 'ls hi concedissin l'iglesia de Vallobar, Entinyena, Pomar y Alcola.

prosa catalana, no pot explicarse satisfactoriament sense una producció literària anterior que comencés a fixar la llengua donantli seguretat y soltura. No cal, donchs, que ponderem aquí l'importància gran que tindrà l'aparició de tot document que 'ns ajudés a refer o completar el quadre de la nostra història literària en la tretzena centuria.

Desgraciadament, els inventaris que publiquem no porten cap contribució considerable en aquest sentit, y sols en un d'ells, el XVII, hi apareixen dos llibres en català, a saber : les *Costums de la ciutat de Lleyda*, y una versió del *Secretum secretorum*, que resulta traslladat a la nostra llengua molt abans de lo que 's podria creure⁽¹⁾. En cambi, en l'inventari de 1308, donat a conèixer pel P. Villanueva⁽²⁾, hi trobem els *incipit* de vuyt obres catalanes, entre les quals, en mig d'altres difícils d'identificar, hi figura la traducció de la *Regla del Temple*, tractats de medicina com el *Theoderich*⁽³⁾ y un *llibre de decayment de cabells*, el *Codi de Justinià* y una obra titulada *De sobirana Trinitat et de fe Catholica*.

Però no ha d'extranyarnos gens la petita proporció en que figuren els llibres catalans entre 'ls dels Templers. No podria succeir altre cosa en els temps de l'absolut domini de la ciència llatina-elesiàstica, que en el segle XIII acabava de produir, entre altres, tres figures de prestigi tan extraordinari com les de Sant Tomás d'Aquí, Sant Bonaventura y Albert el Magne, y en l'època en que degueren formarse aquelles biblioteques, quan tot just apuntava tímidament y sols en certs genres la literatura en llengua vulgar, a la que, per altre part, excloïa moltes voltes el seu caràcter profà de les llibreríes de les ordes religioses.

Les dels Templers catalans, a judicar per les fragmentaries notícies que d'elles hem sabut trobar, sols contenen llibres morals y teològichs y principalment d'exegesis escrituraria, sense que en mig del nombre de volums relativament considerable que les formaven s'ens en presenti apenes cap de literatura profana o d'història, que dongui l'impressió més o menys viva de l'actualitat contemporània. Hi abunden els llibres litúrgichs com missals, epistolers, salteris, evangelisters y consuetes, necessaris pera 'l culte en les capelles dels castells de l'Orde, y al seu costat hi trobem les obres indispensables de tota biblioteca elesiàstica mig-aval : les Epístoles de Sant Pau, alguns tractats de Sant Agustí, les Sentències de Sant Isidor de Sevilla

(1) En la Biblioteca Nacional de Madrid s'en conserven dos manuscrits del segle XIV (Massó y Torrens; *Manuscrits catalans de la Biblioteca Nacional de Madrid*; Barcelona 1896; pàgs. 61 y 69). El 18 de Desembre de 1377, el rey Pere demanava un volum dels *Secrets d'Aristotil*, que havia sigut del rey Jaume de Mallorca (Rubió y Lluch; *op. cit.*, pàg. 22).

(2) *Inventarium quorundam librorum qui fratribus Templariis in uso fuerant*. (Arxiu Corona Aragó, reg. 291, f. 158; Villanueva : V, 200.)

(3) Dominica que escrigué en llatí un llibre de cirugia dedicat a fra Andreu d'Albalat, bisbe de Valencia. Fou traduït al català per en Galien Correger de Mallorca. (Morel Fatjó; *Katalanische Litteratur*, p. 112).

y d'Huch de Sant Víctor, els Diàlechs y les Epístoles del Papa S. Gregori, y, pagant tribut a la boga que en el sigles XII y XIII y adhuc en els anteriors tingueren els comentaris de la Bíblia, una llarga serie d'interpretacions dels llibres sagrats, des del Gènesi y les exposicions de l'obra del sis dies, fins a la popular enciclopedia de Pierre le Mangeur o Comestor.

Però no tenim la pretensió de fer en aquestes notes el comentari que suggeriria l'estudi detingut y l'identificació de totes les obres citades en els presents inventaris. Únicament no volem deixar de cridar l'atenció sobre l'inesperada troballa, en un dels quaderns en ells descrits, d'un fragment de l'*Epistola ad Pisones* del gran Írlich llatí, el nom del qual no havia tornat a il·lustrar l'història literària de Catalunya des de que apareix per primera vegada en el segle XI, en la biblioteca de Vich ⁽¹⁾, quan la vella diòcesi rebia l'influència del abat Oliva, que havia enriquit, ab les obres de Plutarch, de Virgili y de Juvenal, l'*escriptorium* del venerable monestir de Ripoll, breçol de l'història catalana y primer refugi de la nostra cultura romànica.

Ara, abans de finir aquestes lleugeres apuntacions, tan sols ens resten a dir quatre paraules sobre les fonts a que hem acudit pera fer el nostre recull. En primer lloch, hem despullat tots el registres del regnat de Jaume II posteriors a la cayguda dels Templers, y hem revisat els lligalls de cartes reials an ells referents que 's guarden en el nostre Arxiu; mes, com s'indica més amunt, tan sols publiquem els documents que tenen algun valor bibliogràfic, per escàs que sigui. La nostra investigació s'ha tingut de concretar a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, perque no 'ns ha estat possible consultar l'important dipòsit del Grant Priorat de Catalunya, custodiat per les religioses de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem, residents a Sant Gervasi de Cassoles, en el que sabem s'hi conserva un llibre d'*Inventaris o desapropis de las casas del Temple de Aragó y Valencia* ⁽²⁾, que indubtablement il·lustraria en molts dels seus punts els següents documents. Certs inventaris que no declaren explícitament que 's refereixen a objectes que havien estat de propietat del Temple, els incluim quan per testimonis anteriors o posteriors es possible deduir que algunes de les joyes o llibres en ells descrits provenien d'aquella Orde; aixís se veu, per exemple, en els documents que porten els ns. IX, XII, XIII, XV, XVI y XVII.

Desgraciadament, el material es tan escàs com difícil d'obtenir y no sempre 'ls resultats corresponen als esforços fets en l'investigació; emperò, aixís y tot, creyem que 'l present aplech de notícies no deixarà de tenir algun interès pera 'ls estudiosos, que són els que en definitiva han de comentarles ab més competència que nosaltres.

(1) VILLANUEVA; VI, 80.

(2) J. MIRET Y SANS: *Cartoral dels Templers de les comandes de Gardeny y Barbens*. Barcelona, L'Avenç, 1899; pàg. 29.

INVENTARIS

I

Sense data.

INVENTARIS D'OBJECTES Y LLIBRES LITÚRGICHS DEL CASTELL DE PENYÍSCOLA, ANTERIORMENT A LA CAYGUDA DELS TEMPLERS.

(a)

Inventari sie al senyor comendador de Peniscola del arnes de la esglesia del castel d Ares : primerament hi roman un calce d argent sobredeaurat. item encara hi roman .j. capa festival ab tot son arnes. item encara hi roman altre vestiment festival ab tot son arnes. item encara hi roman .j. capa de cor. item encara hi roman .j. casulla vella. item encara hi roman .ij. estoles e .ij. maniples. item encara hi roman en la dita capella .vj. palis .ij. nous e .iiij. vels. item encara hi roman en la dita capella .i. coxy obrat. item encara hi roman en la dita capella .v. sobre altas enters bons e aus. item encara hi roman en la dita capella .ij. sobrepeliços. item encara hi roman en la dita capella .ij. tovalons. item encara hi roman en la dita capella .ij. misals. item encara hi roman en la dita capella .j. santoral ferial. item encara hi roman .j. saltiri. item encara hi roman..... item encara hi roman en la dita capella .j. consueta escrita en paper. item encara hi roman en la dita capella .j. libre de flos satorum (*sic*).

Arxiu Templers, 121.

(b)

Inventari que fa el cambrer de Paniscola de les robes que son del arnes de la capela de Paniscola : primerament .j. lignum Domini de obra de Limotge. item .ij. creus de obra de Limotges. item .i. caxa en que ha reliquies, que es obra de Limotges. item .v. candelobres de obra de Limotges, .ij. grans e .iiij. pochis. item .iiij. canadeles de Limotges. item .iiij. casules. item .i. garlanda d altar. item .ij. frontals que son de seda. item .i. camis. item .iiij. capes de seda. item .ij. taules de obra de Limotges. item .iiij. estoles, les dues de porpra e l'altra de samit vermell. item miga item .ij. maniples. item .i. amit. item .ij. cintes. la .j. de seda e l'altra de li. item .iiij. linees blanques. item .iiij. sobrepelics. item .ij. custodies. item .ij. calzes d argent dels quals la .j. te lo cambrer. item .j. missal. item .i. pistoler e missal avangelister tot ensems. item .j. avangelister. item .j. santoral e .j. dominical. item .j. saltiri e .ij. prozers. item .j. petit breviari. item .j. consueta. item .j. quaern de avangelis e de oracions. item .j. ensenser e .j. naveta de Limotges. item mig ciri de cera del corpus Christi. item .j. ara sagrada e los corporals. item .j. ventall de ploma de paho.

Arxiu Templers, 60 (1).

II

Castell de Miravet, 12 Desembre 1308.

MASCAROS GARIDEYL PARTICIPA AL REY LES QUANTITATS DE MONEDA Y DEMÉS BENS QUE HA TROBAT EN EL CASTELL DE MIRAVET.

Al molt alt e molt poderos senyor en Jacme per la gracia de Deu rey d Arago etc., Mascaros Garideyl humil servo vostre besan vostres peus me coman en vostra gracia : sapia la vostra

(1) En el n. 552 de l'arxiu dels Templers s'hi troba un inventari fet el 1 de maig de 1300 per frare Pere de S. Just, llavors comenador de Penyscola, en presència de fr. D. de Pertusa y fr. Pere Lanera (Vegis sobre aquest Templari : FINKE; II, 368), dels ornaments de la capella y altres objectes del castell. S'hi de-

altea, senyor, que e trobat en la torra del thesor del casteyl de Miravet. .dcl. florins d'or. item .v. milia e .cccc.lx.iiij. tornesos d'argent. item .MM. milia .cccc.lxxx.vij. solidos menys meala de jaqueses. item .dc.lx.iiij. solidos menys tres meales de barceloneses ⁽¹⁾. en la cambra de frare Berenguer de Sent Just ⁽²⁾ creu que n'a mes de moneda la qual encara no es comtada per ço cor no he pogut als fer que els frares volem gitar del casteyl com m'ajen liurada tota la moneda e comtada e aquels scorcolar e lur roba e encara les parets de les cases en les quals diuen que an amagats diners. e trobat, senyor, aynaments de .iiij. capeyles e d'altres robes les quals vos veurets en l'inventari com la us aure trames. item trobi en la dita torre del thesor scudeyles e tayladors e anaps d'argent que pesen .xc.ij. marcs e dues unçes menys de calçes de les capeyles e encensers e navetes e lantees d'argent. el blat que he trobat al dit casteyl faç lo vendre per ço cor fa fayla que be n'ia de .v. ayns. los dos volums, senyor, de viblia que yo us fiu saber que eren a Tortosa ⁽³⁾ no us e volgut enviar per ço cor aci n'a molts de bons e de moltes maneres, mas tant so afaynat de scriure les coses que no ls vos he pogut enviar, mas manats me, senyor, si volets que tots los vos enviui o partida. a en lo casteyl moltes armes e entre les altres ay de bons arcs turqueses ab tot lur arreu. e en totes les coses demunt dites a scriure es estat lo comanador e els frares qui son romases al casteyl. faç vos saber, senyor, que e trobades besties al dit castell entre les quals a .j. cavayl ben esalt e un mul fort bel. manets me senyor de les robes que us plaura que n'faça. senyor, manats me ço que us placia. escrita al casteyl de Miravet, .xij. dies auts del mes de deembre.

Al molt alt e molt poderos senyor en Jachme per la gracia de Deu rey d'Arago.

Arxiu Templers, n. 32 prov.

III

Epila, 19 Desembre 1308.

JAUME II DEMANA A MASCAROS GARIDEYL, ADMINISTRADOR DELS BENS DEL TEMPLE, DOS VOLUMS DE LA BIBLIA Y TOTS ELS DEMÉS LLIBRES TROBATS EN EL CASTELL DE MIRAVET ⁽⁴⁾.

Fideli suo Mascharosio Garidelli amnimistranti pro nobis certas comendarias Templariorum etc. licet per aliam litteram nostram vobis nuper mandaverimus ut illa duo volumina biblie, que tenetis ad nos, apud Cesaraugustam cum securo nuncio mitteretis et ceteros libros et alia que in castro Miraveti reperta sunt reservaretis, nunc tamen volumus ac vobis dicimus et mandamus

tallen les armes, algunes joyes, bateria de cuyna, etc. Al tractar de la capella s'hi continúa un altre copia d'aquest inventari. Com dato bibliogràfic, no se n'hi troba cap més de nou, fora del següent: *ha en la cambra del cambrer .iiij. llibres, los .ij. de vida de sants e los altres .ij. de serments...* (Se poden veure altres inventaris parcials de Penyíscola, de menor importància, en els ns. 649, 650 y 658).

(1) Sobre un altre compte de la moneda trobada a Miravet, vegis FINKE, I, 301.

(2) Comenador de Miravet y de Torres, y antich Mestre d'Aragó. En FINKE, II, 172, publica una carta seva dirigida al rey el 18 d'Octubre de 1308, en que li demana mercé, manifestant el desig d'esser cuydat en la seva malaltia per l'Arnau de Vilanova, y li ofereix dos anells d'or com a present.

(3) Vegis Arxiu Templers, n. 36 provisional. En Mascharos Garideyl escriu al rey enviantli el *Codi e els altres llibres que yo avia trobats dels frares del Temple... dels quals tots llibres lo començament e la fi es notat en una cedula partida per letres qui va ab la present letra... en la casa de Tortosa s'a trobats .ij. volums grans de viblia, e si us plau que ls vos trameta, trametets m o a dir.*

(4) El 12 de Desembre de 1308 en Guillem de Ceret comunicava an Bernat d'Aversó, lo següent (FINKE; II, 176):

«Entre les altres coses que son estades trovades en lo casteyl de Miravet es un beyl codi en romans e .ij.

quatenus tam dicta duo volumina biblie quam omnes et singulos libros alios in castro Miraveti inventos ad nos ubicumque fuerimus per nuncium fidelem et sub tuta custodia transmittatis; et hoc nullatenus diferatis. preterea per eundem nuncium mittatis nobis illud ferrum lancee quod fuit comitis Barchinone, quodque sicut intelleximus in dicto castro inventum est; alia autem omnia et singula cum suma diligencia reservetis. datum ut supra.

Arxiu Corona Aragó : Reg. 291, f. 183 v.

IV

Valencia, 22 Abril 1311.

INVENTARI DELS OBJECTES Y LLIBRES PROVINENTS DEL CASTELL DE PENYÍSCOLA,
ENTREGATS AL REY JAUME II.

Jacobus, Dei gratia rex Aragonum, Valencie, Sardinie et Corsice, comesque Barchinone, ac sancte Romane Ecclesie etc. Quia vos dilectus miles noster Bernardus de Libiano, de rebus fratrum Templi quos in castro de Paniscola pro nobis et nostro nomine recepistis ⁽¹⁾, tradidistis et deliberastis ad mandatum nostrum oretenus vobis factum fideli nostro Arnaldo Messeguerii, de camera nostra, et Petro Meseguerii, patri suo recipienti pro eo et nomine ipsius res infrascriptas, videlicet : unum missale cohoptum cum postibus cohoptis panno lineo in quo est unum corporalem in quo sunt prose et antifone notate, et unum librum in idiomate franco cum cohopta rubea et cum postibus, qui incipit in .vij^o. ipsius «Ce son les choses per les quales» ⁽²⁾ et finit «si endroyt» ⁽³⁾. et unum librum cum cohopta rubea in idiomate franco, qui incipit : «les prologue et la regle del Temple», et finit : «Deus nos lax ben fayre». ⁽⁴⁾ et unum breviarium cum postibus cohoptis samito rubeo et cum cohopta panni linei, cum litteris nigris de serico per orlas, et in medio est quidam scutus cum campo rubeo et cum una aquila alba, qui incipit : «Kirie fons bonitatis» et finit «per dominum nostrum». et unum librum cum cohopta viridi qui incipit : «ubicumque inveneris lunam», et finit «proteccione con-

libres grans de viblia e .ij. libres de Papia e molts altres libres bons, e l ferro d'una lança del comte de Barchinona, qui es axi beyl e clar, que sembla que ades sia estat fobrit...»

El 18 del mateix mes y any en Mascharos Garideyl enviava al rey un ferre de lança qui fo del molt alt compe (sic) de Barcelona e .j. registre que ls temples avien aci de privilegis papals e reals y els dos volums de la Biblia tantes voltes citats (Arxiu Templers n. 147). El 26 manifestava 'l rey que ho havia rebut tot (reg. 291, f. 184 v.; V. VILLANUEVA, *Viaje literario*, V, 187).

(1) 2 Desembre de 1307. *Postmodum dominus rex ordinavit, quod Bernardus de Libiano, miles, caperet Templarios et empararet bona eorum in locis de Panischola et de Xivret et terminorum suorum.* (Reg. 291, foli 37 v.; FINKE; II, 63.)

(2) V. CURZON; *La règle du Temple* (Paris, 1886), parag. 224 (pàg. 153). *Ces sont les choses per quoi frere de la maison dou Temple pert la maison.* (Segueix la part que conté lo que 's pot anomenar el còdich penal de l'Ordre.)

(3) Id. id. par. 543 (pàg. 284) : *por quoi nos ci orendroit en taisons nos.* (Fi de la part de Penalitat.) M. Delaville le Roulx descobrí en l'Arxiu de la Corona d'Aragó un manuscrit que també conté únicament la part de Penalitat de la Regla (*Un nouveau manuscrit de la règle du Temple*, Paris, 1890. *Extrait de l'Annuaire-Bulletin de la Société de l'Histoire de France*, XXVI, 185-214). Ha tornat a publicar les variants del de Barcelona en K. Körner, *Die Varianten des Barceloner Templerhandschrift. Programm Neunkirchen*, 1904, pàg. 23. V. també FINKE, I, 11, 35 y 62.

(4) Id. Id. par. 686 (pàg. 350) : *et Dieu vos laist bien dire et bien fayre* (Final de la regla). Se tracta donchs d'un manuscrit que conté sencer el text francès de la mateixa. Com ja observà en Morel-Fatio (*Katalan. Litt.*, p. 102), en la Biblioteca del rey Martí hi figuraven 4 llibres ab la Regla en francès, que porten els números 6, 39, 53 y 154 de l'*Inventari* (Publicat pel Sr. Massó y Torrents, *Revue Hispanique*, XII). Se té també noticia de dugues versions catalanes, avuy perdudes, una que porta 'l n. 285 de l'esmentada Biblioteca, y l'altre descrita en l'*Inventari* ja citat del P. VILLANUEVA.

firment per». et quendam alium librum parvum cum cohopta viridi in idiomate franco, qui incipit : «ce son les choses por qui» (1) et finit «li garderont». et unum camis forratum in pugnis et pedibus panno aureo et serico coloris ignis. et alium camis forratum in pedibus de panno aureo operis murische, cum serico diversorum colorum. et alium camis cum opere auri et serici factum cum aqua in pugnis et pedibus. et alium camis forratum panno aureo in pugnis et pedibus cum campo serici morati. et alium camis forratum in pedibus de panno aureo operatum opere murischo cum litteris murischo lividis. et unum super altare panni linei operatum serico diversorum colorum. et unam casullam de samito viridi forratam panno lineo albo, orlatam fresio de talerio lato. et aliam casullam panni aurei cum campo serici violati cum operibus de pinyes et aquilarum, forratam panno lineo croceo et sunt ibi stola et maniple eiusdem panni forrate similiter. et aliam casullam panni auri cum campo serici rubei cum magnis operibus, forratam panno lineo croceo. et aliam casullam panni aurei cum campo serici coloris ignis, forratam panno lineo croceo, et sunt ibi stola et maniple eiusdem coloris forrate similiter. et unum singulum serici viridis cum capitibus botorum fili auri et argenti. et aliam casullam panni aurei, cum campo serici viridis, forratam panno lineo croceo cum maniple et stola eiusdem panni et cum singulo serici viridis, et sunt in capitibus botoni fili auri et argenti. et aliam casullam cum stola panni mijanello forratam panno lineo rubeo cum uno singulo viridi simili antedictis. et aliam casullam samiti rubei cum barris de fresio cum stola et suo maniple forratas similiter sindone crocea. et unam dalmaticam samiti rubei cum listis de fresio forratam sindone crocea cum maniple et stola eiusdem panni, et non sunt listate. et aliam dalmaticam samitelli lividi cum operibus auri. et unam peciam alterius panni floccatam in pedibus de serico rubeo, viridi, livido, albo et croceo. et aliam dalmaticam lividam de samitello cum operibus auri similibus pinyis floccatam ad modum predictae. et aliam dalmaticam panni auri cum operibus similibus pinyes et aquilis, que est serici violati. et aliam dalmaticam panni auri cum opere modi antedicti de pinyes forratam panno croceo. et duas pecias sutas filo auri et serici cum apostolis et sunt sex apostoli in unaquaque pecia et sunt per voras signa castri et floris, et eiusdem operis unum maniple et una stola et unus collar ad opus amiti et punyets. et unam tovalliolum de lino cum operibus serici diversorum colorum floccatam filo lineo. et unam stolam et unum maniple et quosdam punyets operis de laus serici viridis et rubei cum crucibus albis, et hec sunt forrata panno lineo viridi. et unam stolam et unum maniple de panno auri cum campo serici violati forratas panno lineo croceo. et unum maniple de panno auri cum diversis animalibus cum campo serici rubei. et unum frontale altaris cum operibus auri et textum cum serico rubeo, viridi et livido et floccatum cum flochs serici diversorum colorum. et unam stolam et unum maniple de filo lini albi cum operibus viridibus et rubeis et sunt ibi duo singuli similes. et unum estoig corporalis in folio auri cum operibus de serico et de auro cum botonis serici albis, rubeis et lividis. et unum aliud estoig serici cum operibus de laus. et duo trocia cohopte pulvinaris operata cum auro et serico rubeo et nigro. et unam cohoptam pulvinaris operatam cum filo auri et serici rubei, nigri et lividi. et unum vel serici crocei cum listis auri et serici rubei, albi et nigri. et unum pannum parvum operatum in capitibus et per orlam cum auro et serico rubeo, livido et nigro. et unam tovalliolum panni linei operatam in capitibus cum serico coloris ignis, nigri et lividi. et aliam tovalliolum panni linei operatam in capitibus et per orlam de serico et floccatam cum serico croceo et rubeo, et est una crux rubea in medio. et aliam tovalliolum panni linei operatam de serico diversorum colorum operis plane et floccatam de serico croceo et rubeo. et unum amit panni linei cum paradura auri et serici diversorum colorum. et alium amit panni linei cum paradura panni auri cum operibus similibus pinyis et aquilis cum campo serici violati. et duas tovalliolas panni linei de capite altaris, medietas quarum est operata cum filo auri et serici coloris ignis, lividi et nigri, et floccatas. et unam aram munitam argento in circuito et est lapis de coloribus. et unum flabellum cum folio et filo auri et serici coloris ignis et viridis et nigri. et unum marsupium sutum signo Templi et de Sayeta et idem signum est in duobus marsupiis que sunt in clausoribus. et unum vel serici albi, et unum singulum serici viridis cum botonis fili auri et ar-

(1) Sembla un altre fragment de la *Regla*. Llavors serien tres els manuscrits que's guardaven a Penyíscola.

genti in capitibus. et unum singulum fresii flocatum cum operibus fili auri et serici, et duos singulos parvos serici florini cum operibus langi de filo auri et argenti in capitibus. et unum apparatus frontalis flocatum cum serico diversorum colorum. et unum singulum.... de serico rubeo. item unam crucem argenti cum crucifixo Ihesu Xristi supradauratam cum quadraginta octo perlis grossis et cum quatuor lapidibus viridibus habentibus colorem maragdi et cum octo lapidibus habentibus colorem saffiri et cum quatuor lapidibus habentibus colorem de robiç; et est pes argenti deauratus cum operibus apostolorum et est duarum peciarum et habentur in pomo dicti pedis sex lapides de colore de robiç et intus cohopturam dicte crucis, in decem et novem locis, sunt pecie argenti firmate, in quibus scriptum est quod sunt ibi reliquie et sunt in dicta cruce, cum quibus cohoptuntur reliquie, quinque clavi argenti cum lapidibus de colore de robiç et cum tribus clavis quibus sustinetur crucifixus, in quibus sunt tres lapides rubei similes predictis; et reservatur in quedam estoig de corio nigro. et quandam aliam crucem argenti deauratam, et supra crucifixum est quadam crux de ligno Domini et sunt ibi quinque perlé grosse et est in pede ipsius crucis unus capmafeu cum uno leone albo et unus lapis de colore de turquesia et unus de colore destopaci et unus ad similitudinem diamantis et quindecim lapides de colore saffiri et duodecim lapides de colore granatorum; et ex parte contradictoria dicte crucis est unus Agnus Dei et unus lapis de colore destopaci et sunt ibi sexdecim lapides parvi de colore saffiri et duodecim lapides parvi encastati de colore granatorum et habet unum pedem argenteum de duabus peciis esmaltatum. et duas lanteas argenti cum catenis esmaltatis cum signis Templi et fratris Berengarii de Cardona ⁽¹⁾ et fratris Arnaldi de Banyuls ⁽²⁾. et quatuor pecias frontalis argenti cum figuris apostolorum cum signis de carts et Templi in capitibus et sunt ibi tres aquile argenti cum quibus adduntur. et duas pelvas argenteas parvas cum suo reservatorio de corio ad signum leonis. et unum calicem argenti deauratum intus et foris cum patena deaurata et cum cooperta corii rubei. et unam feradellam argenti ad opus salis parse cum ansa et cum signo aquilarum. et unum turibulum argenti parvum cum suo reservatorio corii rubei. et unam navetam cum cloqueario argenti ad signum aquilarum, et unam pip... dicti argenti cum una cruce parva pro tenendis ostiis. et duas canatellas argenti cum suis reservatoriis de corio rubeo. et unum calicem argenti cum patena, cum suo reservatorio de virgis. et unum pedem argenti de duabus peciis, et est alter pedum fractus sed tenetur cum alio, cum figuris sancte Marie et sancti Gabriel et unum trocium panni linei de tela de Rems. et unum apparatus argenti de capa, cum manico de maça et quosdam canones argenti cum botonis argenti et cristallis et cum corallis et quibusdam punctis in quibus sunt signa leonum. et unam crucem argenti veterem in qua est unum pax de ligno Domini, que fuit de Cantavetula. item in quadam candalaria munita corio vituli, unam bursetam in qua erat quidam lapis vocatus jaspi, factus ad modum pruni, munitum argento. et unum anulum auri cum uno safiro, cum cordono regali serici. et unum lapidem album munitum argento cum quodam cordono serici viridis. et alium lapidem vocatum safir involutum in panno samitelli, et in capite sunt grani de peonia involuti in dicto panno. et unum trocium rotundum de cornalina. et unam cornalinam in qua est una figura hominis. et unum lapidem de colore violato, cuius nomen ignoratur. et unum anulum auri cum una turquesia non boni coloris. et unum anulum auri cum uno safiro colpat. et unum anulum auri sotilem, cum uno maragdeto. et unam almatragam lividam de cabri... et unam bursetam parvulam pictam ad signum regale et aquile, in qua sunt reliquie. et in uno pedacio, tres solidos, tres denarios et obolos de diversis monetis minutis. et in uno saculo sex solidos Jacce. et unum instrumentum sine sigillo magistri maioris. et alium instrumentum dicti magistri cum sigillo conventus. et unam cartam de fratre Berengario de Cardona, tunc magistro, ad fratrem Petrum de Sancto Justo, tunc comendatorem Cesa-rauguste. et quandam aliam cartam dicti fratris Berengarii super quadam donatione facta per eum de quadam baiulia. et aliam cartam de donatione facta per magistrum cuidam clerico de quadam vicaria. et unum translatum unius carte debiti decem milium solidorum, quos dominus rex debe-

(1) Mestre d'Aragó y Catalunya y visitador general d'Espanya. V. doc. X.

(2) Comenador de Penyíscola, y en 1308 de Gardeny. En 1309 se trobava a Montçó quan l'entrega del castell a Don Artal de Luna (FINKK; II, 133).

bat fratri Berengarii de Sancto Justo et aliis Templariis. et plures alias scripturas de diversis modis. et unam cordam serici arcus involutam in quadam papiru. et duas cordas viridis de arcu de rotlone. et quasdam tabulas de cincta cum balanciis. et unum sigillum argenti cum signo proprio comendatoris. item in quadam alia candalaria parva cohopta cum corio nigro, unum estoig argenteum factum ad modum mosquete corrigie, in quo sunt reliquie sancti Benvenyat de Pisa. et unam ampulletam de cristallo cum ansa in qua sunt reliquie. et unum Agnus Dei encastatum in stagno. et unum barraletum argenti factum ad modum glandis, in quo creduntur esse reliquie. et unum lapidem de Iherusalem de reliquiis. et unam piptetam lineam in qua erat parum de sindone violata, in qua in scriptura que inibi erat dicebatur : açi es la peça de la vera creu. et aliam sindonem violatam in qua erat quedam scriptura qua continebatur : açi es l os de monsenyer sent Blasi. et quandam papirum scriptam, in medio cujus erat sindon rubea; et continetur in papiru : remembrança de les reliquies de molts sançts. et quoddam trocietum sindonis violate, in quo est una pecieta que creditur esse de ligno Domini. et unam pecietam sindonis rubeae in qua est una pecia de sancto. et unum pannum parvum de serico de coloribus, in quo sunt involute reliquie, et unum marsupium serici parvum, in quo habebantur reliquie : primo in una parva sindone crocea et uno albarano quod scriptum erat : de sancta Margarita, et in quadam papiro in qua habetur scriptura : de sancta Barbera. et in quadam alia papiro, in qua habetur scriptum : de sancto Bartholomeo apostolo. et in quodam panno lineo in quo habetur scriptum dicens : ce sont les reliques de sancta Euphania. et unam papirum in qua scriptum est : de sancto Blasio martire. et in quadam alia papiro in qua est scriptum : de sancta Maria Magdalena. et quandam aliam papirum in qua est scriptum : de sancto Nicholao confesore. et unam papirum in qua est scriptum : de camisia sancti Stephani. et aliam papirum in qua scriptum est : de sancto Panasio. et aliam papirum in qua scriptum est : de sancta Margarita. et aliam papirum in qua scriptum est : de santa Stienne. et parum de sindone rubea cum reliquiis, in quo est albaranum pergameneum in qua est scriptum : de lammaçimi. et quandam sindonem rubeam in qua creduntur esse reliquie, et non est ibi albaranum. et quandam sindonem croceam, in qua creduntur esse reliquie, et non est ibi albaranum. et quandam capelletum francesium in quo habebantur intus una sindon rubea cum uno albarano, quo dicebatur : de tunica Domini. et unum pannum lineum in quo sunt reliquie. et unam pecietam ossis, quod, ut comendator dixit, erat sancti Luche. ideo tradicionem seu deliberationem de predictis omnibus et singulis per vos, ut predicatur, factam et gratam habentes et ex certa sciencia acceptantes, omnes et singulas res predictas per magistrum rationalem curie nostre vel alium quemcumque pro parte curie nostre vestri compoti receptorem, in compoto nostro recepi volumus et jubemus. et in testimonium predictorum, presentem cartam nostram, sigillo nostro sigillatam, vobis fieri mandavimus atque tradi. datum Valencie, .x. kalendas madii, anno Domini. m.ccc. undecimo.

Petrus de Solerio, mandato domini regis.

Arxiu Corona Aragó : reg. 272, f. 84.

V

Lleyda, 5 Març 1313.

INVENTARI DELS OBJECTES PROVINENTS DEL CASTELL DE MONTCÓ, ENTREGATS A JAUME II PER EN NICOLAU DE SANT CLIMENT (1).

Jacobus etc. confitemur et recognoscimus vobis fideli nostro Nicholao de Sancto Clemente, civi llerde, quod de rebus penes vos depositis tempore quo castrum Montissoni fuit per fratres Templi

(1) El 8 d'Octubre de 1312 el mateix personatge escrigué al rey Jaume fentli constar l'incautació de tots els llibres y objectes del culte, reliquies, creus y escriptures que havien pertenescut al castell de Montçó. Diu el Sr. Fiter y Inglés, de qui treyem aquesta noticia (*Monçón* : Lleyda, 1883, pàg. 37), que 'l document

deliberatum nobis et nobili Artaldo de Luna, tunc gerenti vices procuratoris in Aragone. ... quas res vos pro nobis tenetis et custoditis, tradidistis nobis nunc in civitate Ilerde scilicet: fideli nostro Petro Messaguerii armerio nostro, loco nostri, quendam librum pergameneum cum postibus cohoptis corio albo, qui incipit: «incipit prologus in Osoe propheta. non idem ordo est», et finit «nunc vetus testamentum». et alium librum pergameneum, cum postibus, qui incipit: «incipiunt capitula libri dialogorum⁽¹⁾», et finit «explicit liber quartus dialogorum amen». et quendam librum pergameneum cum postibus cohoptis corio rubeo, qui incipit: «de operibus sex dierum⁽²⁾. primo facta die», et finit «pennula scriptoris requiescat fessa laboris». et quendam alium librum pergameneum cum postibus cohoptis corio albo, qui incipit: «incipit escolastica istoria⁽³⁾. imperatoris magestatis est», et finit: «honorabiliori scilicet in catacumbis». et quendam librum pergameneum cum postibus cohoptis panno lini albo qui incipit cum litteris auri: «beatus vir qui non abiit»⁽⁴⁾, et finit: «tue redemptionis facias esse participes»⁽⁵⁾. et quendam alium librum pergameneum cum postibus cohoptis panno linei albo, qui incipit: «Palus (sic) servus Jhesu Christi vocatus apostolus»⁽⁶⁾, et finit: «de Italia fratres. gracia cum omnibus vobis. amen»⁽⁷⁾. et quendam alium librum pergameneum cum postibus cohoptis panno lini albo, qui incipit: «cum omnes» et finit: «omnis spiritus laudet Dominum». et quendam alium librum cum postibus cohoptis corio albo, qui incipit: «incipit liber sententiarum magistri Hugonis»⁽⁸⁾, et finit: «in veritate corpus et sanguis Christi dum manducatur et bibitur spiritualiter esse credatur». item quendam ensem cum vagina de camuto munita de argento et cum pomo argenti, in quo pomo sunt duo smalts de signis fratris. de Fonts olim de ordine Templi et cum corrigia de cirico rubea, in qua sunt tresdecim rosete argenti et triginta octo barre argenti. et fratri Raymundo de Fontanes de ordine Sanctarum Crucum, capellano incliti infantis Jacobi, karissimi primogeniti et procuratoris nostri, ad opus capelle dicti infantis, quendam stolam et quoddam maniple livida cum violetis croceis, forratam de sendone croceo, et quoddam camis cum aparato auri, et quendam tovaylolam operatam de cirico cum operibus murisquis, et quendam aliam tovaylolam operatam de opere de cayrello de cirico nigro et rubeo. et in testimonium huius rei, presentem cartam nostram vobis fieri mandavimus atque tradi. datum Ilerde, .iij. nonas marcii, anno Domini m.ccc.xij.

Bernardus de Serradello, mandato regis.

Arxiu Corona Aragó: reg. 273, f. 246 v.

VI

Lleyda, 20 Agost 1313.

JAUME II MANA A NICOLAU DE SANT CLIMENT QUE ENTREGUI A DOMINGO DE

que conté la relació esmentada se troba en el saco D, n. 172 de l'Arxiu dels Templaris. No hem tingut la sort de veure aquesta carta en la signatura indicada pel citat historiador, que correspon a un pergami que si bé tracta dels Templers, res té que veure ab els tresors recullits a Montçó. El dia 2 de Juliol de 1313 Jaume II demanava al mateix Nicolau de S. Climent un llibre *de Apocalipsi qui fuit fratrum ordinis milicie Templi, quondam, et inventus in castro Montissoni* (RUBIÓ Y LLUCH: *op. cit.*, pàg. 59).

(1) Els *Dialechs* del Papa S. Gregori Magne.

(2) Segurament l'*Hexameron* de S. Ambrós.

(3) De Petrus Comestor, escrita vers l'any 1173. Es un compendi del vell y nou Testament, dedicat a Guillem de Champagne, arquebisbe de Sens.

(4) Salms, I, 1. Un altre exemplar del Salteri figura en l'inventari de l'any 1308 (VILLANUEVA; *op. y lloch citats*).

(5) Postcomuni de la Missa *in commemoratione defunctorum*.

(6) S. Pau *ad Romanos*, I, 1.

(7) S. Pau *ad Hebreos*, XIII, 24 y 25.

(8) El *Llibre de les Sentencies* d'Huch de Saint Victor. († 1141.)

LA SÒSA ELS LLIBRES PROCEDENTS DE MONTÇÓ QUE PUGUIN SERVIRLI PERA REIVINDICAR ELS DRETS Y RENDES D'AQUELLA CASTELLANÍA.

Jacobus etc. fideli suo Nicholao de Sancto Clemente, civi Ilerde, salutem etc. dicimus et mandamus vobis quatenus fideli nostro Dominico de la Sosa, aministranti pro nobis castellaniam Montissoni, ostendatis libros qui fuerunt abstracti de castro Montissoni, tempore quo dictum castrum ad manus nostras pervenit, quos vos pro nobis in caxiis clausis et sigillatis tenetis, et eos quos vos et ipse inveneritis sibi fore necessarios ad jura dicte castellanie invenienda, seu ad redditus eiusdem colligendos et habendos, sive fuerint libri, sive alie scripture, tradatis et deliberetis eidem, nomine et loco nostri, recipiendo ab eo de hiis que sibi tradideritis apocham de recepto. datum Ilerde, .xiiij. kalendas septembris, anno Domini .m.ccc.xiiij.

Egidius Petri, mandato regis factum per vicecancellarium.

Arxiu Corona Aragó : reg. 274, f. 52.

VII

Barcelona, 1 Octubre 1313.

JAUME II DECLARA HAVER SIGUT ENTREGATS AL SEU CAMBRER ARNAU DE MESSEGUER, VARIS OBJECTES Y UNS LLIBRES QUE HAVIEN PERTENESCAT ALS TEMPLERS.

Nos Jacobus etc. confitemur et recognoscimus vobis, Guillelmo de Limona, aministranti pro nobis certas commendarias Templi, quod de mandato nostro tradidistis fideli camerario nostro Arnaldo Messeguerii res infrascriptas, que fuerunt de bonis Templi olim et vobis tradite fuerunt, ut dicitis, per Mascharosium Garidelli, olim aministrante dictas commendarias : primo videlicet tres lampades cum cathenis earum de argento, honeratis fessibus olei, ponderis sex marcharum et duarum unciarum, item quendam calicem argenti cum sua peana, ponderis quatordecim unciarum et octabe partis unius uncie. item duo turrubula argenti, ponderis .iiij. marcharum minus media uncia. item quandam barcham argenti non marcatam cum quodam cloqueari de argento, que sunt ponderis septem unciarum et quinque ternalium. item aliam barcham argenti non marchatam, ponderis novem unciarum et unius ternalis. item unum calicem argenti deauratum intrinsecus, non marcatum, ponderis duodecim unciarum minus quarta parte uncie. item alium calicem argenti intrinsecus deauratum cum sua peana, ponderis unius marche et trium octabarum. item alium calicem argenti, ponderis .x. unciarum et medie. item alium calicem argenti intrinsecus et extra deauratum, ponderis .xvi. unciarum et medie et unius ternalis. item alium calicem argenti marchatum signo seu marcha Barchinone, ponderis decem unciarum minus quarta. item duas canadellas argenti, ponderis sex unciarum et medie. item alias duas canadellas argenti, ponderis unius marche et quarte partis unius uncie. item duos bacinos argenti, ponderis duarum marcharum et unius uncie et unius octabe. item unum cloquear argenti, ponderis medie uncie. item duas canadellas argenti que fuerunt capelle Dertuse, et sunt ponderis quinque unciarum et medie et unius octabe. item duas canadellas argenti deauratas et culleradas cum eorum cohoptoris, ponderis octo unciarum et medie. item quasdam tabulas operis Venecie cohoptas folio argenti deaurato, intus quas tabulas in altera parte est figura domini Jhesu Christi et figura duodecim apostolorum, ultra alias figuras que sunt in ipsa parte; et dicte figure sunt cohopte cristallo, et sunt in eadem parte viginti .iiij. inter perlas et lapides, et in alia parte est ymago beate Marie tenentis filium in brachio, et sunt ibi figure duodecim apostolorum et totidem lapides et perle sive naces, sicut in alia parte. item quandam crucem operis Venecie, cum stogio sive cohoptorio, et est in una parte figura domini Jhesu Christi, et in alia par-

te est figura beati Johannis Bapstite, et est cohopena folio argenti deaurato. item aliam crucem cohopenam folio argenti deaurato, que dicitur esse de ligno Domini, et habet .iiij. brachios et in inferioribus sunt singule cruces parve argenti. item quandam crucem parvam argenti que dividitur et est superaurata, et in una parte ipsius est fixa quedam crux parva cum .iiij. brachiis, et videtur quod fuerit... de ligno Domini, et in alia parte ipsius crucis est fixa media crux que adjungitur alii cruci, et est ibi quedam pecia ligni Domini. item intus dictam crucem est quedam crux parva de rotundine unius denarii et in una parte predictae crucis que dividitur, est figura crucifixi, et in alia parte in medio ipsius crucis est ymago beate Marie tenentis filium in brachio, et in quolibet .iiij. brachiorum medie crucis predictae sunt singule medie ymagines .iiij. evangelistarum; et est in eadem cruce quedam pecia reliquie nigre de grossitudine unius fabbe parve. item duas catenas parvas folii argenti cum duabus crucibus parvis. item quandam crucem cum folio argenti superaurato et cum .iiij. brachiis in qua sunt reliquie, et quedam crux parva de ligno Domini et ymago crucifixi et viginti sex perle et sex lapides virides, et quidam pes argenti superaurati dicte crucis. item tria sigilla argenti, alterum cum signo turrium et alterum cum signo leonis et alterum cum signo Mansi Dei. item quandam Agnum Dei munitum argento. item quandam crucem parvam argenti duplicem cum .iiij. brachiis, in quibus sunt octo lapides minimi valoris et videtur quod inibi sit de ligno Domini. item quandam caxiam de pino. item quandam librum cohopenum panno lini operato, qui incipit: «prologus in vita sanctorum», et finit: «per omnia secula seculorum». item quandam librum missalem qui incipit: «dominica prima de adventu Domini», et finit: «per omnia secula seculorum». item quandam peciam panni auri et sirici cum listis lividis rubeis, croceis et albis, que non est integra. item unum sachetum cum quodam vexillo cindonis cum signe balsano. item viginti septem paria de gits. item tria paria manicarum de juba de boquerano. item unum martirologium cum litteris aureis. item quandam candaleriam ligneam. item quandam crucem parvam de benucio albo et nigro. item unam nominam cum suo stogio sive cohopenario. item tres capdellets de sirico corde de ballista. de quibus quidem rebus, quare nos contentos reputamos, facimus vobis finem et pactum de non petendo. mandantes tenore presencium magistro rationali curie nostre et cuicumque alii a vobis compositum recepturo, quod predicta vobis in compositum recipiant et admitant. datum Barchinone, kalendas octobris, anno Domini .m.ccc.iiij.

Bernardus de Turri, mandato regis.

Arxiu Corona Aragó : reg. 274, f. 90.

VIII

Lleyda, 5 Setembre 1314.

JAUME II MANA A NICOLAU DE SANT CLIMENT QUE ENTREGUIAN VIDAL DE VILANOVA PERA LA CAPELLA DEL CASTELL DE XÀTIVA, TRES LLIBRES PERTANYENTS A L'OFICI ECLESIASTICH QUE TE PROCEDENTS DELS TEMPLERS.

Jacobus etc.: fidei suo Nicholaho de Sancto Clemente, salutem etc. dicimus et mandamus vobis, quatenus tres ex libris locorum que fuerunt ordinis milicie Templi, nunc penes vos existentibus, detis et tradatis dilecto consiliario nostro Vitali de Villanova, vel cui loco sui voluerit, ecclesiastico officio pertinentes illos videlicet quos idem Vital vobis dixerit, cum nos ipsos ad opus capelle castri de Xativa sibi duxerimus concedendos. quibus tribus libris sibi tradatis (sic), recuperetis ab eo presentem literam et cartam in qua confiteatur a vobis recepisse eosdem. nos enim cum ipsos sibi tradideritis, a vobis contenti erimus, vobis tamen dictas cartam et literam exhibente. datum Ilerde, nonas septembris, anno Domini millesimo .ccc.xiiij.

Arxiu Corona Aragó : reg. 275, f. 61.

IX

Barcelona, 30 Desembre 1315.

JAUME II MANA QUE SE LI ENTREGUI EL LLIBRE GENESIS SUPER BIBLIA QUE HAVIA PERTENESCU AL MESTRE DEL TEMPLE.

Jacobus etc. fidelibus nostris heredi ac manumissoribus Nicholay de Sancto Clemente, quondam, civis Ilerdensis, salutem etc. cum constet nobis quod dictus Nicholaus, quondam, teneret quendam librum de Genesi super biblia qui est in quodam volumine cum postibus cohoptis de corio albo de cervo et clausuris sive tancadors de corio virnilio et quinque taxis sive platons de leutono, qui fuit venerabilis Berengarii de Cardona, magistri ordinis Templi, quondam, nosque velimus ipsum librum penes nos habere, sicut cetera bona que quondam fuerunt Templi, ideo vobis dicimus et mandamus quatenus, visis presentibus, dictum librum tradatis et deliberetis nobili viro Guillelmo de Montecatheno, senescallo Cathalonie, nostro nomine recipiendum et tenendum dictum librum pro nobis, vel cui ipse nobilis voluerit loco sui, recipiendo tamen apocham de tradicionem libri predicti ad cautelam. datum Barchinone, .iij. kalendas januarii, anno Domini .m.ccc. quindodecimo.

Clemens de Salaviridi, mandato domini regis.

Arxiu Corona Aragó : reg. 277, f. 19 v.

X

Santes Creus, 11 Mars 1316.

RELACIÓ DELS OBJECTES REPARTITS PER ARNAU MESSEGUER, D'ORDE DE JAUME II.

Nos Jacobus etc. tenore presencium confitemur vobis, fideli camerario nostro Arnaldo Messeguerii, quod de jocalibus et rebus camere nostre, penes vos existentibus, tradidistis de mandato nostro oretenus vobis facto res infrascriptas, videlicet : illustri domine Marie regine Aragonum consorti nostre, unum exalo morat. item quasdam tabulas ad similitudinem ymaginum munitas argento deaurato cum jaspide. item unum turribulum argenti, ponderans tres marchas et quatuor uncias. item quandam aram de jaspide cum oris argenti deauratis. item unum missale cum cohopturis de postibus cohoptis de panno linceo, et est ibi unum corporale, in quo missali sunt prose et antifone notate. item unum camiç forratum in pugnibus et pedibus de panno auri et de sirico coloris ignei. item unam casullam de samito rubeo cum listis auri frisii, forratam de sindone crocea cum manipulo et stola eiusdem panni, sed non sunt catebriato sive listats. item quandam tovalolam operatam in capitibus, et est circum circa per oras de sirico flocatam cum sirico croceo et rubeo, et est in medio ipsius tovayole, que est de panno linceo, quendam (sic) crux rubea. item unum amit de panno lini cum paradura auri et sirici diversorum colorum. item unum sinyellum viride de sirico cum botonibus in capitibus filii auri et argenti. item aliud sinyell de auro frisio, flocatum cum operibus filii auri et sirici. item unum calicem argenti deauratum intus et extra cum patena deaurata simili modo, cum copertorio corii rubei. item unam barcham argenti non signatam, ponderantem novem uncias et unum ternale, et unam cullariam sive cloquear argenti. item quandam crucem de opere Venecie et ex una parte est figura Ihesuchristi et ex alia sancti Johannis Bapteste et est cohopta dicta crux de fula argenti deaurata, cum suo reservatorio sive stoig (1). item tradidistis Guillelmo de Cereto, tradenda per eum fratri Martino de Luca, de ordine de alto passu pro hospitali de Perilione videlicet : unam casullam cum stola de panno de miganelle forratam de panno linceo rubeo cum quodam sinyello viridi. item unum manipulum de panno auri cum

(1) Aquesta creu fou entregada al rey en Octubre de 1313. Vegis el document VII.

figuris diversarum bestiarum, cum capite de sirico rubeo. item unum amit de panno lini cum operatura auri et cum operibus ad similitudinem de pignis et de aquilis cum capite de sirico violati. item unum calicem argenti deauratum intus et extra, ponderantem sexdecim uncias et mediam et unum ternal. item tradidistis infanti Raymundo Berengari, filio nostro, unum longum tapit de Tripol. item magistro Johanni Amelii, fisico nostro, quandam tabulam stelabris argenti, cum litteris rubeis. item Petro Cellerari, de domo nostra, ad opus capelle nove nostri palacii Barchinone et pro altary Sancte Marie in ipsa capella constructo, unam casullam panni auri cum capite de sirico coloris ignei, forratam de panno linceo croceo cum manipulo et stola eiusdem coloris. item eidem Petro Cellerarii, pro dicta capella, unam dalmaticam de panno auri cum operibus de pignis forratam de panno croceo. et ideo tradiciones per vos factas de rebus jam dictis gratas habentes, vos inde quitium appellamus et ipsas res per magistrum rationalem curie nostre, vel alium pro parte nostra a vobis comptum auditurum, in nostro compoto admitti iubemus, licet apochas non exhibueritis de eisdem. in cuius rei testimonium, presentes sigillo nostro sigillatas fieri iussimus. datum in monasterio Sanctarum Crucum, .v. idus marcii, anno Domini .m.ccc.xv.

Franciscus de Bastida, mandato regis.

Arxiu Corona Aragó : reg. 277, f. 104.

XI

Lleyda, 8 Octubre 1316.

JAUME II DECLARA HAVER REBUT DEN TOMÁS DE SANT CLIMENT, TRES LLIBRES QUE HAVIEN SIGUT DELS TEMPLARIS.

Nos Jacobus etc. confitemur et recognoscimus vobis Thome de Sancto Clemente, civi llerde, quod de libris qui fuerunt ordinis Templi, quondam, qui sub custodia et posse vestri existebant, tradidistis pridem nobis tres libros quorum unus incipit in littera rubea sic : «capitulum primi libri dialogorum», et finit sic : «explicit liber dialogorum sancti Gregorii pape Romensis»; et in alio libro in principio est martirologium seu el compter et deinde in alia sui parte incipit : «presbiter cum se parat ad celebrandam missam», et finitur : «verba vero mea non preteribunt»⁽¹⁾; alius vero liber est quidam proser qui incipit «Christe pater». et ideo ad vestri cautelam presentem vobis fieri iussimus atque tradi. datum llerde, .viiij. idus octobris, anno Domini .m.ccc.xvj.

Arxiu Corona Aragó : reg. 278, f. 4 v.

XII

Barcelona, 27 Novembre 1318.

RELACIÓ DE VARIES JOYES Y LLIBRES REPARTITS PER L'ARNAU MESSEGUER DE ORDE DE JAUME II.

Nos Jacobus etc. tenore presencium confitemur et recognoscimus quod vos fidelis camerarius noster Arnaldus Messeguerii de mandato per nos oretenus vobis facto, tradidistis de rebus camere nostre penes vos existentibus, infrascriptis personis, res sequentes, videlicet : inclite infantisse dompne Blanche, filie nostre, unum ciphum de maure cum pede de argento deaurato. item monasterio Sanctarum Crucum unum librum cum postibus cohoptis de panno linceo, qui incipit in prima carta scripta : «Abell propter innocenciam», et finit in ultima carta scripta : «sint instru-

(1) Matth. XXIV, 25.

mentum». item dicte infantisse dompne Blanche quandam caxietam depictam cum duabus canadellis argenti. item eidem infantisse unum calicem argenti niellatum et cuylerat in pede, cum signis leonum et griforum et deauratum intus et in pomo cum sua peana et cum suo conservatorio sive stoig de virga, forrato de feutro viridi. item dicte infantisse quandam capsam cohoptam de corio rubeo, in qua sunt tres amphiole sive ampolletes in quibus videtur esse oleum, et una fracta, in qua nichil est. item magistro Johanni Amelii phisico nostro quandam capsam de fuste in qua sunt tres pedretes et tres leoneti de ebore et unus anulus de ferro morisch. item dicte infantisse due amphiole sive ampoletes de christallo. item dicto magistro Johanni unum Agnus Dei de cera, et cartam in qua erat fecimus nos laniari et rumpi. item filio Guillelmi Baiuli, scolari capelle nostre, unum librum vetus absque cohoptura et absque postibus, in quo sunt scripta evangelia et epistole, et est modici valoris. item monasterio Vallis Digne unum librum cum postibus cohoptis de corio albo qui incipit in prima carta scripta : «incipit prologus in libro sancti Augustini de doctrina christiana» et finit : «per omnia secula seculorum amen». item monasterio Sanctarum Crucum quendam librum cum postibus cohoptis de panno lincoo qui incipit in prima carta scripta de incausto nigro : «... Francie congregacionis». et ideo traditiones per vos factas de rebus supradictis ratas habentes ac etiam acceptantes, vos inde immunem et quitium apellamus, resque predictas vobis in compoto nostro recipi per magistrum rationalem curie nostre, seu alium quemcumque pro parte nostra a vobis compotum auditorum, volumus et admitti, licet apochas non exhibueritis de eisdem. datum Barchinone .v. kalendas decembris, anno Domini .m.ccc. octavodecimo.

Franciscus de Bastida, mandato regis.

Arxiu Corona Aragó : reg. 281. f. 35.

XIII

Barcelona, 13 Desembre 1318.

INVENTARI D'ALGUNS LLIBRES ENTREGATS D'ORDE DE JAUME II AL MONESTIR DE FRARES MENORS DE TARREGA.

Nos Jacobus etc. tenore presencium confitemur et recognoscimus quod vos, fidelis camerarius noster, Arnaldus Messeguerii, de mandato per nos oretenus vobis facto, tradidistis infrascriptis personis res sequentes videlicet : monasterio fratrum minorum de Tarrega unum librum cum postibus qui incipit in prima carta scripta : «in nomine domini nostri Jhesu Christi incipiunt capitula in libro primo sentenciarum sancti Isidori»; et finit : «explicit liber quartus». item eisdem fratribus minoribus unum librum sine postibus qui incipit in prima carta scripta in scriptura rubea : «sentenciarum liber quartus incipit», et finit in ultima carta scripta : «in fine libri via duce pervenit». item eisdem unum alium librum cum cohopta rubea qui incipit in prima carta scripta in rubrica rubea : «incipit prologus magistri Alani» ⁽¹⁾, et finit in ultima carta scripta : «explicit liber». item eisdem unum librum cum postibus et cum cohopta de panno lincoo, qui incipit in prima carta scripta : «ultimus Johannes», et finit in ultima carta scripta : «amore contemplacio». item eisdem unum librum sine postibus qui incipit in prima carta scripta in rubrica rubea : «incipiunt flores ex dictis sanctorum», et finit in ultima carta scripta : «ut est in hac causa». item eisdem unum librum magnum cum postibus cum cohopta de bruno, qui incipit in prima carta scripta in littera nigra : «Desiderii mei desideratas accepit epistolas», et finit in ultima carta scripta : «in secula seculorum amen». item eisdem unum librum cum postibus cum corio albo qui incipit in octava carta in rubrica rubea : «in Christi nomine incipiunt passionis sanctorum», et finit in ultima carta scripta : «ad generationes suscitabit». item eisdem unum librum cum postibus coh-

(1) Segurament Alàn de Lille († 1202).

pertis de corio qui incipit in quinta carta : «filii David, filii Abraham» ⁽¹⁾, et finit : «ad consumacionem perducit». item eisdem unum librum cum postibus cohoptis de panno linco, qui incipit in secunda carta : «Abel dicitur principium ecclesie», et finit : «qui laborant in verbo Dei». item eisdem unum librum cum postibus cohoptis de corio albo qui incipit in secunda carta : «hic est Johannes evangelista», et finit in secunda carta in fine : «secundum Johannem explicit». item eisdem unum librum magnum cum postibus cum cohopta de corio qui incipit in prima carta scripta : «incipit epistola sancti Gregorii pape», et finit in ultima carta scripta : «dies resurrectionis dominicus est». item eisdem unum librum magnum cum postibus et cum cohopta de bruno, qui incipit in prima carta scripta in littera nigra : «Desiderii mei desiderari accipit epistolas (sic)». et ideo tradiciones predictas per vos factas ratas et gratas habentes ac eciam acceptantes, res ipsas vobis in computo nostro recipi volumus et admitti per magistrum rationalem curie nostre, seu alium a vobis pro parte nostra computum auditorum, licet apochas non exhibueritis de eisdem, vosque de ipsis rebus immunem et quitium appellamus. datum Barchinone, idus decembris, anno Domini .m.ccc.xviii.

Franciscus de Bastida, mandato regis.

Arxiu Corona Aragó : reg. 281, f. 44.

XIV

Barcelona, 13 Desembre 1318.

INVENTARI DE VARIS LLIBRES REPARTITS PER ARNAU MESSEGUER DE MANAMENT DE JAUME II.

Nos Jacobus. tenore presencium confitemur et recognoscimus quod vos, fidelis camerarius noster, Arnaldus Messeguerii de mandato per nos oretenus vobis facto tradidistis personis (infrascriptis) res sequentes, videlicet : inclito infanti Johanni, filio nostro, unum librum cum postibus cohoptis de corio rubeo, qui incipit in prima carta scripta : «concordia discordantium canonum» ⁽²⁾ et finit : «destrahere voluerit». item fratri Arnaldo de Materone unum librum sine postibus qui incipit : «ecce quam bonum» ⁽³⁾, et finit in ultima carta scripta : «set contra accidens est proprietas». item magistro Johanni Amilii, medico nostro, unum librum sine postibus qui incipit in prima carta scripta in rubeo : «incipit expositio articulorum», et finit in ultima carta, in littera rubea : «kalendas may», et subsequenter est scriptus in littera nigra sequens numerus : .x.iiij. item eidem magistro Johanni unum librum sine postibus, qui incipit in prima carta scripta : «celis reddidit». item fratri Arnaldo de Materone unum librum cum cohopta de corio nigro, qui incipit in rubrica : «in .vij. diebus», et finit in ultima carta scripta : «jungi meliori». item eidem fratri Arnaldo de Materone unum librum cum cohopta de corio rubeo, qui incipit in rubrica rubea : «incipiunt constitutiones ecclesie», et finit : «opporteat celebrare». item Fortunio clerico, ad opus ecclesie de Mostarola, unum librum cum postibus cohoptis de corio rubeo, qui incipit in prima carta scripta in rubrica rubea : «incipit summa magistri Johannis Baylet» ⁽⁴⁾ et finit : «aut condempnabitur». item fratri Guillelmo Baronis, monaco Sanctarum Crucum, capellano nostro, unum librum cum postibus cum cohopta de bruno qui incipit in tercia carta in rubrica rubea : «incipit liber sentenciarum de diversis voluminibus», et finit : «ad Dominum per manus angelorum». item Arnaldo Cardone unum librum parvulum sine postibus qui incipit in prima carta scripta : «ad gresus

(1) Matth. I. 1.

(2) El *Decretum* de Gratianus de Chiusi, mort en 1160.

(3) Ps. CXXXII, 1.

(4) La *Summa de ecclesiasticis officiis* de Joan Belet, Mestre de Teologia a Paris en 1160, y a Amiens en 1182 (V. *Hist. litt. de la France*, XIV, 218-222).

seu», et finit in ultimis dictionibus : «superbia superbitum», et subsequenter in ultima linea : «qui veniunt in eorum». item eidem Arnaldono Cardone unum librum sine postibus qui incipit in secunda carta scripta in uno vesu (*sic*) : «humano capiti cervicem pictor equinam»⁽¹⁾ et finit in alio versu in secunda carta : «rideat et pulset licenciis etas», et in ultima carta scripta : «in voluntate sua voluit». item capelle nostre castri de Cervaria, unum librum cum postibus cum cohopta de bruno corrosa et rupta qui incipit in quinta carta : «primo dierum», et finit in sexta carta in fine : «abbreviatum secundum usum Templi». et ideo traditiones predictas per vos factas gratas et ratas habentes ac eciam acceptantes, res ipsas vobis in computo nostro recipi volumus et admitti per magistrum racionalem curie nostre, seu alium a vobis pro parte nostra computum auditorum, licet apochas non exhibueritis de eisdem, vosque de ipsis rebus immunem et quitium appellamus. datum Barchinone, idus decembris, anno Domini m.ccc.xvij.

Franciscus de Bastida mandato regis.

Arxiu Corona Aragó : R. 281, f. 44 v.

XV

Barcelona, 13 Desembre 1318.

RELACIÓ DELS LLIBRES ENTREGATS ALS FRARES PREDICADORS DE MANRESA DE ORDE DE JAUME II.

Nos Jacobus etc. tenore presencium confitemur et recognoscimus quod vos, fidelis camerarius noster, Arnaldus Messeguerii de mandato per nos oretenus vobis facto, tradidistis infrascriptis personis res sequentes, videlicet : monasterio predicatorum Minorise unum librum cum postibus cohoptis de panno lineo, qui incipit in prima carta scripta : «hic finitur liber de misterio Trinitatis. incipit liber de rerum creacione», et finit in ultima carta : «ad pedes usque ad via duce pervenit». item eisdem predicatoribus alium librum modicum cum postibus cohoptis de panno lincoo, et incipit in prima carta scripta : «festivitas santi Saturnini», et finit in ultima carta scripta : «cum cloqueare sumatur». item eisdem unum alium librum cum postibus et cum cohoptura de panno lincoo, qui incipit in prima carta scripta : «omnis scriptura», et finit in ultima in littera nigra : «explicit liber Macabeorum». item eisdem unum alium librum cum postibus cohoptis de corio, qui incipit in prima carta scripta cum incausto rubeo : «incipit prologus libri de sacramentis»⁽²⁾ et finit in ultima carta scripta : «possunt transferri partem». item eisdem, alium librum cum postibus, qui incipit in prima carta scripta : «parabola Salamonis»⁽³⁾ et finit in ultima carta scripta : «subvertent terram»⁽⁴⁾. item eisdem unum alium librum cum postibus cohoptis de panno lincoo, qui incipit in secunda carta scripta, in qua incipit liber in scriptura rubea : «incipit summa magistri Mauricii», et finit in ultima carta scripta : «Christo auxiliante hic». item eisdem unum alium librum parvum sine postibus, cum panno lincoo et incipit in prima carta scripta : «omnes homines», et finit in ultima carta scripta : «ne medius». item eisdem unum alium librum absque aliqua cohopta, qui incipit in prima carta scripta : «materia Theodolii», et finit in ultima carta scripta : «et repromissio futurarum nupciarum». item monasterio predicatorum Castilionis Impuriarum unum librum parvum cum postibus cohoptis de panno lincoo, qui incipit in prima carta scripta : «in subsequenti», et finit : «nomine appellent». item eisdem predicatoribus Castilionis Impuriarum unum librum sine postibus, qui incipit in prima carta scripta in

(1) Epist. ad Pisones.

(2) Tal vegada 'l tractat de Robertus Paululus (1174), atribuit a Huch de St. Victor.

(3) Prov. I, 1.

(4) Job. XII, 15.

rubrica rubea : «in nomine sancte et individue Trinitatis incipit libellus quem Isidorus», et finit in ultima carta scripta : «honor et gloria in secula seculorum amen». item eisdem unum librum sine postibus, qui incipit in prima carta scripta : «sustinet in reddito morituri tempora regis», et finit in ultima carta scripta in alio versu : «se novere datos deponitosque solo». item eisdem unum alium librum cum postibus cohoptis de corio albo, qui incipit in secunda carta in rubrica rubea : «incipit retractacio sancti Augustini», (1) et finit : «eandem fidem suam convertit». item eisdem unum alium librum cum postibus cum cohoptura de corio rubea, qui incipit in prima carta scripta : «quibus sit utilis», et finit : «quam gressit quisque in corpore suo». item eisdem unum alium librum sine postibus qui incipit in prima carta scripta : «bonum est viro» (2), et finit in ultima carta scripta de uno quaterno qui ibi est : «extra civitatem in monumento». item eisdem unum librum cum postibus cohoptis de vitulo et de bruno et incipit : «benedictus dominus deus meus», (3) et finit : «enim pellet dat sola». item eisdem unum librum magnum cum postibus cohoptis de corio albo, qui incipit in prima carta scripta in rubrica rubea : «in nomine dei mei eterni», et finit in ultima carta scripta : «Apocalipsis». et ideo dictas tradiciones per vos factas ratas et gratas habentes ac eciam acceptantes, res ipsas vobis in computo nostro recipi volumus et admitti per magistrum rationalem curie nostre, seu alium a vobis pro parte nostra comptum auditurum, licet apochas non exhibueritis de eisdem, vosque de ipsis rebus immunem et quitium apellamus. datum Barchinone, idus decembris, anno Domini .m.ccc.xviiij.

Franciscus de Bastida, mandato regis.

Arxiu Corona Aragó : reg. 281, f. 43 v.

XVI

Barcelona, 18 Agost 1319.

INVENTARI DELS OBJECTES PROCEDENTS DEL CASTELL DE PENYÍSCOLA ENTREGATS AN ARNAU DE MESSEGUER.

Nos Jacobus etc. tenore presencium confitemur et recognoscimus vobis dilecto familiari nostro Guillelmo de Santa Columba, quod de rebus et bonis que erant in castro de Peniscola, quod vos per nobis custodiebatis, queque ad nostram curiam pertinebant, tradidistis fideli camerario nostro Arnaldo Messegueri res suscriptas, videlicet : unam clamidem sindonis morati sine forratura. item unam capam de coro de purpura cum signo aquilarum et avium in colore croceo, forratam de panno croceo. item aliam capam de coro panni de auro in colore ignis, forratam de panno croceo. item duas dalmaticas panni de serico, forratas de panno croceo. item unam camisiam romanam panni de lino albo. item unam stolam et unum maniplum panni de serico, cum listis auri, qui erant unius coloris. item duos amits panni de lino. item unum pannum de lino albo ad opus super altaris. item unam custodiam corporalium panni de auro. item unum amit de lino, forrato panni de auro. item duas forraturas de amits panni de auro. item unum trocium panni de auro novum. item unum trocium panni de serico morato. item duos candelabros cohoptos de folio argenti deauratos. item .iiij.^{or} coxinis cohoptos de serico ab utraque parte. item unum librum scriptum in pergameno, qui incipit : «in vigilia pasche»; et finit in una oracione qui incipit : «exaudi nos domine», et est cohoptus de poste cum godomasio virnilio. item alium librum cum cohoptis de fuste et corio albo, qui incipit : «incipit missale»; et finit : «exaudi nos omnipotens Deus». item alium librum de postibus et camisiam de stupa de lino, qui incipit la letania : «Kirieleyson»; et finit : «anno incarnationis Christi etc.» item quas-

(1) Les *Retractationes*, compostes l'any 427.

(2) *Thren.* III, 27.

(3) *Ps.* CXLIII, 1

dam tabulas que clauduntur et intus est crucifixus cum cohoptis rubeis. item alias tabulas cum crucifixo et cohoptis viridibus et signo aquile. item unam capciam veterem de vorio, in qua est una burçia de sindone et unam ampuletam cum modico olei de cerdenay. item duos Agnus Dei, munitos cum argento. item unum conservatorium de corio, in quo est de oleo de çardanay. item unam caxietam de corio rubeo, in qua sunt unus Agnus Dei munitus de lautono et unus baraletus de triaga a duo rails. item unam capam panni de sirico veterem forratam de panno livido. item aliam capam panni de pura forratam de panno croceo. item unum trocium panni de sirico destructum sive esquinsat. item duos pannos auri sarracenicos forratos de panno albo. et ideo tradiciones per vos factas de rebus predictis ratas et gratas habentes ac eciam acceptantes, res ipsas vobis in compoto nostro recipi volumus et jubemus, licet apocham non exhibueritis de eisdem, vosque immunem et quitium appellamus. datum Barchinone, .xv. kalendas septembris, anno Domini .m.ccc. nonodecimo.

Franciscus de Bastida, mandato regis.

Arxiu Corona Aragó : reg. 281, f. 167.

XVII

Barcelona, 13 Agost 1322.

RELACIÓ DELS OBJECTES ENTREGATS PER ARNAU MESSEGUER D'ORDE DEL REY, ALS INFANTS ALFONS, PERE, DONYA BLANCA Y DONYA VIOLANT.

Nos Jacobus etc. tenore presencium confitemur et recognoscimus vobis, fideli camerario nostro Arnaldo Messeguerii, quod de jocalibus et rebus camere nostre penes vos existentibus, de mandato per nos oretenus vobis facto, tradidistis personis infrascriptis jocalia et res subscriptas : primo videlicet inclito infanti Alfonso, karissimo primogenito et generali procutarori nostro, unum taulerium tabularum scacorum de opere de Murcia, album et nigrum, cum suo conservatorio de corio nigro. item inclito infanti Petro unum taulerium tabularum scacorum. item inclite infantisse dompne Blanche, karissime filie nostre, priorisse monasterii de Sexena, unum taulerium de scachs depictum ad signum nostrum, cum suo conservatorio de corio et cum ludo de scachs. item tradidistis inclite filie nostre dompne Violanti unum pomum de ambre munitum de perlis. item eidem infantisse unum taulerium scacorum et de tabulis de osse albo et nigro. item eidem infantisse unum ludum scacorum de ebore grossorum. item predictae infantisse Violanti unum ludum tabularum de ebore et de benus. item tradidistis dicto infanti Petro unum librum cum tabulis de fuste cohoptis de panyo virnilio in pergameno scripto, et incipit in segunda carta : «aci comencen les costums de la ciutat de Leyda», et finit in ultima linea dicti libri : «poble sens ley» (1). item tradidistis probis hominibus de Orta unam crucem deauratam in qua est fixum aliqua pars ligni Domini, et sunt in dicta cruce sex lapides lividi et unus viridis et alius lapis croceus. item retinuistis vobis, quos vos graciosse concessimus, duos capçonos magnos cum listis auri in uno capite. item retinuistis vobis, quos similiter vobis graciosse concessimus, unum corium aptum ad lectum cum operibus et oripell, cum scutis ad signum den Vilaragut. item tradidistis dicto infanti Petro unum librum cum postibus cohoptis de panno lini, scriptum in pergameno, qui incipit : «comença lo libre qui es appellat secret dels secrets», et finit : «a Deu gracias amen». item tradidistis fratri Guillelmo Palay, procuratori ordinis Hospitalis, .v. cartas pergamenas cum sigillis, et unum translatum instrumentorum et plures alias scripturas qui fuerunt Templi, quondam, et unam candaleriam. item retinuistis vobis de mandato nostro unam cortinam magnam de sirico de opere diversorum modorum et diversorum colorum, factam ad taulerium, et est in circuito orle ipsius quedam lista lata de sirico livido, cum operibus sarraceneis

(1) El 9 de les Kalendes de Novembre de 1308 el rey declarava haver rebut aquest llibre, junt ab altres dels Templers (VILLANUEVA; *Viage literario*, V, 200).

de filo auri, forratam de panno lini viridi. et ideo traditiones et retenciones per vos factas de jocalibus et rebus predictis ratas et gratas habentes ac eciam acceptantes, vos inde quitium appellamus resque ipsas in compoto nostro admitti volumus, licet vos apochas non exhibueritis de eisdem. datum Barchinone, idus augusti, anno Domini millesimo .cccxx. secundo.

P. Martini, mandato domini regis.

Arxiu Corona Aragó : reg. 283, f. 195.

XVIII

Barcelona; 27 Juliol 1326.

RELACIÓ DELS LLIBRES ENTREGATS D'ORDE DEL REY PER ARNAU MESSEGUER AL MONESTIR DE PEDRALBES Y AL METGE MARTÍ DE CALÇAROJA.

Nos Jacobus etc. fatemur et recognoscimus vobis, fideli camerario nostro Arnaldo Messeguerii, quod de mandato nostro oretenus vobis facto, de libris camere nostre penes vos existentibus, tradidistis subscriptis personis libros subscriptos, videlicet: illustri domine Elisende, Aragonum regine, karissime coniugi nostre, ad opus monasterii sancte Eulalie (*sic*) de Pedralbes ⁽¹⁾, quendam librum scriptum in papiro cum cohopta de pergameno, incipientem in prima pagina scripta: «Beatus vir qui non abiit,»; et sequitur in ultima linea: «En ffantea als frares totes aquestes (*sic*) que yo usarey» ⁽²⁾, et unum alium librum cum tabulis de fusto cohopto de panno lini et incipit in prima carta scripta: «purpureas sanctorum coronas» ⁽³⁾; et sequitur in ultima linea dicti libri: «... cum tibia unicuique discumbentium.» et alium librum cum tabulis fustis cohopti (*sic*) panni lini, scriptum in pergameneo, et incipit in prima carta: «dominica prima de adventu Domini» ⁽⁴⁾; et sequitur in linea ultima, que est notata a tematis: «sit in fine requies amen.» et alium librum cum tabulis de fuste, scriptum in pergameno et cohoptum de aluda alba, quique incipit: «liber scintillarum» ⁽⁵⁾, et finit: «dilexerit Christus.» et quendam alium librum de pergameneo cum postibus, cohoptum cum aluda alba qui incipit: «de humilitate;» et finit: «valeamus pervenire.» et unum responsarium, et unum salterium, et unum epistolerum, et unam consuetam. item fideli phisico nostro, magistro Martino de Caliga Rubea, quendam librum cohoptum de corio virmilio in papiro quique incipit: «Prologus»; et finit: «explicit, benedictus Deus.» et ideo traditiones per vos factas de libris predictis ratas et gratas habentes ac etiam acceptantes, ipsas vobis in compoto nostro per magistrum rationalem curie nostre recipi volumus et jubemos, licet apochas non exhibueritis de eisdem. datum Barchinone, sexto kalendas augusti, anno Domini .m.ccc.xx sexto.

Franciscus de Bastida, mandato regis.

Arxiu Corona Aragó : reg. 285, f. 237 v.

(1) S'havia posat la primera pedra d'aquest monestir en mars del mateix any. En l'inventari fet en el citat monestir per l'abadesa Sor Sibilia de Caixans, s'hi fa la següent referencia als llibres que posseïa procedents dels Templaris: *Item IIII. libes qui foren dels Templers en que aprenen les nines* (Anzizu; *Fulles històriques del Real monestir de Santa Maria de Pedralbes.*-Barcelona, 1897; pàg. 82).

(2) Pel citat inventari, publicat pel P. Villanueva, sabem que aquest llibre passà en 1308 a poder del rey: *Item quendam librum scriptum in papiro cum cohopta pergamenei, qui incipit: Beatus vir qui non abiit; et finit: als frares totes aquestes coses que jo usarey.*

(3) Pròlech d'unes narracions anònimes de les vides dels Sants. Vegis A. G. Litte: *Initia operum latinorum quae seculis XIII, XIV, XV, attribuuntur.* Manchester, 1904; pàg. 181). També figura en el mateix inventari d'en Villanueva: *Item quendam alium librum cum tabulis ligneis cohoptus panno lineo, scriptum in pergameno, qui incipit: Purpureas sanctorum coronas; et finit: cum turba discumbentium.*

(4) Principi del missal.

(5) Tal vegada 'l d'Alvar Cordobés († 861). En l'inventari de Pedralbes abans citat s'hi troba: *Item I. sintillari en que ligen a la taula.* (Anzizu; op. cit. pàg. 83).